

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

CAO THỊ NHUNG

**TÌNH HÌNH RUỘNG ĐẤT VÀ KINH TẾ
NÔNG NGHIỆP HUYỆN YÊN BÁC
TỈNH LẠNG SƠN NỬA ĐẦU THẾ KỶ XIX**

Chuyên ngành: Lịch sử Việt Nam
Mã số: 60.22.03.13

LUẬN VĂN THẠC SĨ NHÂN VĂN

Người hướng dẫn khoa học: PGS.TS. Đàm Thị Uyên

THÁI NGUYÊN - 2016

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của riêng tôi, các số liệu, kết quả nghiên cứu trong luận văn là trung thực.

Thái Nguyên, tháng 4 năm 2016

Tác giả luận văn

Cao Thị Nhung

XÁC NHẬN

TRƯỞNG KHOA

CÁN BỘ HƯỚNG DẪN

PGS.TS. Hà Thị Thu Thủy

PGS.TS. Đàm Thị Uyên

LỜI CẢM ƠN

Luận văn này được hoàn thành với sự giúp đỡ của các cơ quan: Sở Văn hóa Thể thao và Du lịch tỉnh Lạng Sơn; Phòng Thống kê, Phòng Văn hóa Thể thao và Du lịch huyện Lộc Bình, tỉnh Lạng Sơn; Ủy ban nhân dân huyện Sơn Động, tỉnh Bắc Giang đã giúp đỡ tôi trong quá trình khảo sát thực tế tại địa phương.

Tôi xin bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc tới PGS. TS. Đàm Thị Uyên cùng các thầy cô trong tổ Lịch sử Việt Nam – khoa Lịch sử trường Đại học Sư phạm – Đại học Thái Nguyên đã chỉ bảo tận tình, động viên, khích lệ tôi trong thời gian học tập và hoàn thành luận văn.

Cuối cùng, tôi xin gửi lời cảm ơn chân thành tới bạn bè, đồng nghiệp và những người thân trong gia đình đã giúp đỡ tôi trong suốt quá trình học tập và hoàn thành luận văn

Thái Nguyên, tháng 4 năm 2016

Tác giả luận văn

Cao Thị Nhung

MỤC LỤC

Lời cam đoan	i
Lời cảm ơn	ii
Mục lục	iii
Danh mục các chữ viết tắt.....	iv
Danh mục các bảng.....	v
Danh mục các biểu đồ.....	vi
MỞ ĐẦU	1
1. Lí do chọn đề tài	1
2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề.....	2
3. Mục đích, đối tượng, phạm vi nghiên cứu	5
4. Nguồn tư liệu của đề tài.....	5
5. Phương pháp nghiên cứu	6
6. Đóng góp của đề tài	6
7. Cấu trúc của đề tài	7
Chương 1: KHÁI QUÁT VỀ HUYỆN YÊN BÁC TỈNH LẠNG SƠN	8
1.1. Vị trí địa lý và điều kiện tự nhiên.....	8
1.1.1. Vị trí địa lý.....	8
1.1.2. Điều kiện tự nhiên	9
1.2. Dựng đặt và diện tích huyện Yên Bác	15
1.3. Các thành phần dân tộc trong huyện	19
1.4. Tình hình chính trị - xã hội và văn hóa	26
1.4.1. Tình hình chính trị - xã hội.....	26
1.4.2. Tình hình văn hóa	29
Chương 2: TÌNH HÌNH RUỘNG ĐẤT HUYỆN YÊN BÁC TỈNH LẠNG SƠN NỬA ĐẦU THẾ KỶ XIX	36
2.1. Vài nét về địa bạ của huyện Yên Bác.....	36
2.2. Yên Bác qua tư liệu địa bạ Gia Long 4 (1805).....	42

2.2.1. Tình hình ruộng đất huyện Yên Bái theo tư liệu địa bạ Gia Long 4 (1805)	42
2.2.2. Tình hình sở hữu ruộng đất tư	44
2.3. Yên Bái qua tư liệu địa bạ Minh Mệnh 21 (1840).....	54
2.3.1. Tình hình ruộng đất huyện Yên Bái theo tư liệu địa bạ Minh Mệnh 21 (1840)	54
2.3.2. Tình hình sở hữu ruộng đất tư	56
2.4. So sánh tình hình ruộng đất huyện Yên Bái nửa đầu thế kỷ XIX theo địa bạ năm Gia Long 4 (1805) và địa bạ năm Minh Mệnh 21 (1840)	62
Chương 3: KINH TẾ NÔNG NGHIỆP HUYỆN YÊN BÁI TỈNH LẠNG SƠN NỬA ĐẦU THẾ KỶ XIX.....	72
3.1. Kinh tế	72
3.1.1. Trồng trọt.....	72
3.1.2. Chăn nuôi.....	79
3.1.3. Kinh tế tự nhiên	81
3.2. Tô thuế.....	83
3.3. Tín ngưỡng nông nghiệp	86
KẾT LUẬN.....	92
TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	94
PHỤ LỤC	

DANH MỤC CÁC CHỮ VIẾT TẮT

ĐHSP : Đại học Sư phạm

GD : Giáo dục

Gs : Giáo sư

KHXH : Khoa học Xã hội

M.s.th.t : Mẫu, sào, thước, tắc

Ví dụ: 3 mẫu 9 sào 10 thước 5 tắc 0 phân sẽ được viết tắt là 3.9.10.5.0

Nxb : Nhà xuất bản

PGS : Phó giáo sư

Tr : Trang

TS : Tiến sĩ

TTLTQG I : Trung tâm lưu trữ Quốc gia I

DANH MỤC CÁC BẢNG

Bảng 2.1: Thống kê tình hình ruộng đất huyện Yên Bái theo địa bạ Gia Long 4 (1805)...	43
Bảng 2.2: Quy mô sở hữu ruộng tư theo địa bạ Gia Long 4 (1805).....	44
Bảng 2.3: Bình quân sở hữu và bình quân thừa.....	46
Bảng 2.4: Sở hữu ruộng đất của phụ canh	47
Bảng 2.5: Quy mô sở hữu ruộng đất theo các nhóm hộ năm 1805	50
Bảng 2.6: Diện tích ruộng đất của các chức sắc (1805)	52
Bảng 2.7: Sở hữu ruộng đất của các chức sắc	53
Bảng 2.8: Thống kê tình hình ruộng đất huyện Yên Bái qua địa bạ Minh Mệnh 21 (1840)	55
Bảng 2.9: Quy mô sở hữu ruộng tư theo địa bạ Minh Mệnh (1840)	56
Bảng 2.10: Bình quân sở hữu và bình quân thừa.....	57
Bảng 2.11: Quy mô sở hữu ruộng đất theo các nhóm hộ năm 1840	59
Bảng 2.12: Diện tích ruộng đất của các chức sắc (1840)	61
Bảng 2.13: Quy mô sở hữu ruộng đất của các chức sắc theo địa bạ Minh Mệnh 21 (1840) ...	62
Bảng 2.14: Thống kê địa bạ của 12 xã có địa bạ có ở hai thời điểm 1805 và 1840	63
Bảng 2.15: So sánh quy mô sở hữu ruộng đất ở hai thời điểm 1805 và 1840.....	63
Bảng 2.16: So sánh quy mô sở hữu ruộng đất của các dòng họ của 12 xã có địa bạ ở hai thời điểm (1805 và 1840)	68
Bảng 2.17: So sánh tình hình sở hữu của các chức sắc của 12 xã có địa bạ lập ở hai thời điểm (1805 và 1840)	70

DANH MỤC CÁC BIỂU

Biểu đồ 2.1: Quy mô sở hữu ruộng tư của huyện Yên Bái năm 1805	45
Biểu đồ 2.2: Quy mô sở hữu ruộng tư của huyện Yên Bái năm 1840	57
Biểu đồ 2.3: Quy mô sở hữu ruộng đất của Yên Bái tại thời điểm 1805 và 1840	65

MỞ ĐẦU

1. Lí do chọn đề tài

Theo Luật đất đai năm 1993 của nước Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam: “Đất đai là tài nguyên vô cùng quý giá, là tư liệu sản xuất đặc biệt, là thành phần quan trọng hàng đầu của môi trường sống, là địa bàn phân bố các khu dân cư, xây dựng các cơ sở kinh tế, văn hoá xã hội, an ninh quốc phòng”. Thật vậy, đất đai chính là một món quà vô giá mà con người được thiên nhiên ban tặng. Nó đóng vai trò là một trong những yếu tố to lớn quyết định sự tồn vong của mỗi quốc gia, dân tộc trên thế giới nói chung và ở phương Đông nói riêng, trong đó có Việt Nam. Ở nước ta, đại đa số cư dân sống chủ yếu bằng nghề trồng lúa, cho nên ruộng đất càng trở nên quan trọng và quý giá hơn. Dân tộc Việt Nam không phải cho đến ngày nay mới được khẳng định được tầm quan trọng ấy mà điều đó đã được chứng minh xuyên suốt trong cả chiều dài lịch sử dân tộc. Với đặc điểm là một nước nằm trong khu vực nhiệt đới gió mùa, được hưởng những ưu đãi mà thiên nhiên mang lại, có nhiều điều kiện thuận lợi cho việc phát triển kinh tế nông nghiệp, ông cha ta từ xưa đã biết gắn cuộc sống của mình với ruộng đất, với nền nông nghiệp trồng lúa nước lâu đời. Do đó, ruộng đất và kinh tế nông nghiệp luôn là một vấn đề quan trọng trong xã hội Việt Nam.

Trong thời kỳ phong kiến, các vương triều phong kiến Việt Nam nói chung và vương triều Nguyễn nói riêng đều coi vấn đề ruộng đất có tầm quan trọng đặc biệt. Bởi lẽ nhà nước quân chủ chuyên chế trung ương tập quyền có nắm chắc được ruộng đất mới có cơ sở để thu tô thuế. Cùng với ruộng đất thì các vấn đề về thủy lợi, tập quán sản xuất, sinh hoạt văn hóa, các mối quan hệ xã hội, cũng như sự phân hóa giai cấp trong làng xã... là các yếu tố góp phần phản ánh tình hình kinh tế, xã hội của nước ta qua các triều đại. Qua việc nghiên cứu tình hình ruộng đất và kinh tế nông nghiệp sẽ giúp chúng ta hiểu biết rõ hơn về chính sách ruộng đất và thực trạng nông nghiệp của từng địa phương. Từ đó góp phần giúp Nhà nước đề ra những biện pháp khắc phục và phát triển cho phù hợp với điều kiện và hoàn cảnh của từng vùng, miền trên đất nước.

Yên Bái là một huyện nằm ở phía Đông Nam của tỉnh Lạng Sơn – nơi địa đầu Tổ quốc. Vốn có truyền thống lịch sử và văn hóa lâu đời, cùng với vị trí địa lý là một huyện miền núi biên giới phía Bắc, Yên Bái là nơi hội tụ của nhiều dân tộc anh em từ các nơi khác đến. Họ cùng nhau chung sống hòa thuận, lao động cần cù, chịu khó,

chống giặc ngoại xâm, góp phần xây dựng và bảo vệ Tổ quốc.

Nghiên cứu về tình hình ruộng đất và kinh tế nông nghiệp huyện Yên Bái, tỉnh Lạng Sơn nửa đầu thế kỷ XIX sẽ góp phần khôi phục lại bức tranh lịch sử về đời sống kinh tế, chính trị, xã hội cũng như văn hóa của con người nơi đây. Đồng thời đóng góp thêm những cơ sở khoa học góp phần vào việc thực hiện chính sách của Đảng, Nhà nước trong đầu tư phát triển kinh tế, xã hội các tỉnh trung du miền núi phía Bắc nói chung và huyện Yên Bái, tỉnh Lạng Sơn nói riêng trong giai đoạn hiện nay của đất nước.

Việc tìm hiểu tình hình ruộng đất và kinh tế nông nghiệp tại một huyện miền núi xa xôi của Tổ quốc trong một thời kỳ lịch sử cụ thể sẽ góp phần nhỏ đối với công tác nghiên cứu lịch sử nói chung - ruộng đất nói riêng.

Từ việc tìm hiểu về tình hình ruộng đất và kinh tế nông nghiệp ở huyện Yên Bái tỉnh Lạng Sơn nửa đầu thế kỷ XIX, chúng tôi hi vọng sẽ tái hiện được phần nào bức tranh làng xã nơi đây.

Từ những lý do trên, chúng tôi quyết định chọn vấn đề: *“Tình hình ruộng đất và kinh tế nông nghiệp huyện Yên Bái tỉnh Lạng Sơn nửa đầu thế kỷ XIX”* làm đề tài luận văn thạc sĩ của mình

2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề

Nghiên cứu về tình hình ruộng đất và kinh tế nông nghiệp của các triều đại phong kiến Việt Nam nói chung và của triều Nguyễn nói riêng từ lâu đã thu hút được nhiều sự quan tâm, chú ý của giới sử học.

Trong những năm cuối thập kỷ 50 và đầu thập kỷ 60 của thế kỷ XX, ở nước ta xuất hiện nhiều công trình nghiên cứu, trong đó tiêu biểu là cuốn *“Chế độ ruộng đất và kinh tế nông nghiệp thời Lê sơ”* của tác giả Phan Huy Lê do Nhà xuất bản Văn Sử Địa, Hà Nội xuất bản năm 1959, gồm 214 trang. Cuốn sách này tập trung vào việc trình bày những nét lớn về chính sách ruộng đất, nông nghiệp của nhà Lê sơ thế kỷ XV. Kể từ sau Cách mạng tháng Tám năm 1945, đây là cuốn sách đầu tiên chuyên về đề tài này của giới nghiên cứu dựa trên cơ sở các bộ sử cũ của các sử gia phong kiến. Mặc dù cuốn sách không đề cập đến tình hình ruộng đất và kinh tế nông nghiệp huyện Yên Bái tỉnh Lạng Sơn nửa đầu thế kỷ XIX nhưng đây là một trong những tài liệu quan trọng để chúng tôi so sánh đối chiếu giữa các thời kỳ trong quá trình nghiên cứu.

Tiếp theo, từ những năm cuối thập kỷ 70 và đầu thập kỷ 80 đến nay, nhiều